

Холод В. С.,аспірант кафедри цивільної юстиції та адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0005-5556-0632**ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ІНОЗЕМНИХ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ
ЯК БОРЖНИКІВ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Анотація. У даній статті досліджено питання правосуб'єктності іноземних юридичних осіб, як боржників у виконавчому провадженні. Враховуючи світові тенденції глобалізації суспільних правовідносин, широке поширення транскордонної господарської діяльності компаній, корпорацій, тощо, у вітчизняного законодавця виникла потреба врегулювати правовідносини з іноземним елементом. Таким чином, іноземна юридична особа, в процесі своєї діяльності, на території України може бути учасником різних видів правовідносин, у тому числі і в межах виконавчого провадження. Дослідження правового регулювання діяльності і правового статусу іноземних юридичних осіб має своє місце у вітчизняній науковій літературі, однак ще не набуло достатнього обсягу. Відтак, актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю доповнення здобутків колег-науковців, зокрема в частині правового статусу іноземної юридичної особи, як боржника у виконавчому провадженні.

Переважно, увага дослідження була сконцентрована на елементах правосуб'єктності таких осіб, а саме правоздатності, дієздатності та деліктоздатності. Кожен з елементів розкрито окремо, з ухилом на специфіку вітчизняного законодавства у сфері примусового виконання рішень. Проаналізовано правовий статус іноземних юридичних осіб, їх правовий режим та законодавчу регламентацію діяльності на території України.

Крім того, було звернуто увагу на особливості реалізації елементів правосуб'єктності іноземними юридичними особами. Відтак, було досліджено проблематику визначення дієздатності юридичної особи у контексті відсутності у неї легальної можливості самостійно реалізовувати власні права. У зв'язку з цим, також було досліджено питання представництва юридичної особи, як єдиного способу реалізації правосуб'єктності у відповідних правовідносинах.

Дане дослідження об'єднало в собі вивчення правового статусу юридичних осіб, у тому числі іноземних, як у площині цивільних правовідносин, так і в межах виконавчого провадження, де вони можуть виступати боржниками на території України. Завдяки цьому, вдалося у повній мірі з'ясувати обсяг правосуб'єктності саме іноземної юридичної особи як боржника у виконавчому провадженні, визначити особливості її реалізації та підкреслити певну проблематику.

Ключові слова: виконавче провадження, боржник, іноземна юридична особа, правосуб'єктність, представництво.

Kholod V. S. Legal capacity of foreign legal entities as debtors in enforcement proceedings

Abstract. This article examines the issue of the legal capacity of foreign legal entities as debtors in enforcement proceedings. Given the global trends of globalization of social legal relations and the widespread cross-border economic activities of companies, corporations, etc., domestic legislators have felt the need to regulate legal relations with a foreign element. Thus, a foreign legal entity, in the course of its activities, may be a participant in various types of legal relations on the territory of Ukraine, including within the framework of enforcement proceedings. Research into the legal regulation of the activities and legal status of foreign legal entities has its place in domestic scientific literature, but has not yet reached a sufficient volume. Therefore, the relevance of this study is determined by the need to supplement the achievements of fellow scientists, in particular with regard to the legal status of a foreign legal entity as a debtor in enforcement proceedings.

The study focused mainly on the elements of legal personality of such entities, namely legal capacity, capacity to act, and capacity to commit a tort. Each of these elements is discussed separately, with an emphasis on the specifics of domestic legislation in the field of enforcement of decisions. The legal status of foreign legal entities, their legal regime, and legislative regulation of activities on the territory of Ukraine are analysed.

In addition, attention was paid to the peculiarities of the implementation of the elements of legal personality by foreign legal entities. Consequently, the issue of determining the legal capacity of a legal entity in the

context of its lack of legal ability to independently exercise its own rights was examined. In this regard, the issue of representation of a legal entity as the only way to exercise legal personality in relevant legal relations was also examined.

This study combined the study of the legal status of legal entities, including foreign ones, both in the sphere of civil legal relations and within the framework of enforcement proceedings, where they may act as debtors on the territory of Ukraine. Thanks to this, it was possible to fully determine the scope of legal capacity of a foreign legal entity as a debtor in enforcement proceedings, identify the peculiarities of its implementation, and highlight certain issues.

Key words: *enforcement proceedings, debtor, foreign legal entity, legal capacity, representation.*

Юридична особа виступає правовою конструкцією, через яку певне коло фізичних осіб може реалізовувати власні інтереси від імені однієї особи [1, с. 131]. Призначення юридичної особи має специфічний характер, адже її створення обумовлене насамперед специфікою інтересів фізичних осіб, які її створюють в залежності від мети їх діяльності. Правосуб'єктність юридичних осіб є їх динамічною властивістю, що надає можливість бути суб'єктом тих чи інших правовідносин. Зміст правосуб'єктності юридичної особи виражається у її здатності мати права та обов'язки, реалізовувати їх через відповідні органи або представників, а також нести відповідальність за вчинені нею порушення.

Відтак, серед складових елементів правосуб'єктності юридичної особи можна виокремити: правоздатність, дієздатність та деліктоздатність. Разом з тим, Фролов В.Д. також виділяв такі елементи правосуб'єктності юридичної особи як: правочиноздатність – здатність здійснювати правочин та бізнесдієздатність – здатність займатися підприємницькою діяльністю юридичної особи [2, с. 5-6]. Таким чином, правосуб'єктність юридичної особи є свого роду віддзеркаленням її правового статусу в системі правовідносин, визначає її роль та правове становище.

Погоджуючись із думкою Остапенко Л.О., варто відзначити, що характер правосуб'єктності юридичної особи зумовлений легальними вимогами до неї. Зокрема, мова йде про загальні вимоги, а саме відповідність цілям діяльності, визначеним в установчих документах, та зв'язок обов'язків із цією діяльністю [3, с. 11]. Разом з тим, варто зауважити, що правосуб'єктність юридичної особи не може обмежуватись виключно відповідністю цілям її діяльності, адже з моменту свого створення юридична особа може

потрапити у різні види правовідносин незалежно від цілей своєї діяльності. До прикладу, в момент створення юридичної особи малоімовірно цілями її діяльності була можливість набути статусу боржника у виконавчому провадженні за шкоду завдану її робітником під час виконання ним своїх трудових обов'язків. Потрапити в схожі правовідносини цілком можливо незалежно від спрямованості діяльності юридичної особи. Протилежний підхід до характеристики правосуб'єктності відносив би нас в застарілі, такі що не відповідають викликам сучасності, часи СРСР, де за ст. 26 ЦК УРСР юридична особа могла мати права та обов'язки виключно відповідно до цілей її діяльності [4]. Інакше кажучи, в умовах сьогодення, юридична особа має динамічну правосуб'єктність, яка хоч і орієнтована на цілі діяльності, але точно ними не обмежується.

Наразі, вітчизняне законодавство не містить легального визначення поняття «іноземна юридична особа», однак його дефініцію, як власне і юридичної особи, можна вивести через її законодавчо закріплені ознаки. Спираючись на статтю 25 закону України «Про міжнародне приватне право», іноземними є юридичні особи, які зареєстровані або іншим чином створені згідно з правом іноземної держави. За відсутності таких умов або якщо їх неможливо встановити, застосовується право держави, у якій знаходиться виконавчий орган управління юридичної особи [5]. В свою чергу, Юлдашев О.Х. вказував на сучасну правову доктрину, за якою під юридичною особою розуміють організацію, що створюється в порядку, передбаченому законодавством, має власне найменування, характеризується організаційною єдністю, має відокремлене майно, права та обов'язки, переважно майнові, самостійно

(від свого імені) виступає у цивільних правовідносинах та господарському обороті, відповідає за зобов'язаннями договорів та деліктів [6, с. 51]. Крім того, Фурса С.Я., Бичкова С.С., та деякі інші вчені виділяють також ознаку місця знаходження іноземної юридичної особи за межами України [7, с. 81; 8, с. 803].

Враховуючи думку названих вчених, можемо висувати, що іноземна юридична особа є організацією, створеною за законодавством іноземної держави і на території іноземної держави, має власне найменування, організаційну єдність та правосуб'єктність.

Очевидно, що правосуб'єктність іноземної юридичної особи більшою мірою залежить від домовленостей держави, в якій така особа була створена, та держави в якій їй дозволяється здійснювати свою діяльність. Перш за все, мова йде про торгівельно-економічні договори, угоди, тощо, які визначають режим для іноземних юридичних осіб. Зокрема, він може бути заснований на засадах всебічного сприяння або ж національного режиму.

В той же час, згідно статті 26 закону України «Про міжнародне приватне право» цивільна правоздатність та дієздатність іноземної юридичної особи визначається її особистим законом. Однак, стаття 74 закону України «Про міжнародне приватне право» вказує, що процесуальна правоздатність і дієздатність іноземних осіб в Україні визначаються відповідно до права України [5]. Таким чином, якщо розглядати іноземну юридичну особу як боржника у виконавчому провадженні на території України, то її процесуальна правоздатність і дієздатність в межах такого виконавчого провадження має регулюватися виключно за вітчизняним законодавством.

Якщо зупинитись на елементах правосуб'єктності іноземної юридичної особи, то почати слід перш за все з правоздатності. Як вже неодноразово було визначено, правоздатність є здатністю мати суб'єктивні права та обов'язки. Згідно з ч.1 статті 91 ЦК України, юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині [9]. Отже, законодавець надає юридичним особам, у тому числі і іноземним, загальну (уні-

версальну) правоздатність, подібну до правоздатності фізичних осіб, за винятком тих прав і обов'язків, які властиві лише людині. Таким чином, з одного боку, правоздатність юридичної особи є вузькою, оскільки вона не може бути носієм прав, пов'язаних із людською індивідуальністю, а з іншого – ширшою, оскільки охоплює права, недоступні для фізичних осіб.

Що стосується правоздатності іноземної юридичної особи як боржника у виконавчому провадженні, то очевидно, що йдеться про її здатність мати права та обов'язки боржника в межах такого провадження. Відповідно до частини другої статті 15 Закону України «Про виконавче провадження», ключовою ознакою правоздатності юридичної особи як боржника є її здатність мати обов'язок щодо виконання рішення [10]. Отже, можна зробити висновок, що наявність правоздатності іноземної юридичної особи перевіряє орган або особа, уповноважена приймати рішення зобов'язуючого характеру. Таким чином, у межах виконавчого провадження іноземна юридична особа вважається такою, що має відповідну правоздатність за замовчуванням, адже статус боржника вона набуває лише за умови здатності виконувати рішення.

Складовою частиною правоздатності, окрім можливості набуття прав і обов'язків, є також здатність їх реалізовувати самостійно або через уповноважених представників. У контексті іноземної юридичної особи, участь у виконавчому провадженні та реалізація відповідних прав і обов'язків здійснюється шляхом представництва. Відповідно до частини третьої статті 16 Закону України «Про виконавче провадження», представництво юридичних осіб у виконавчому провадженні здійснюється їх керівниками, органами чи посадовими особами, які діють у межах повноважень, визначених законом або установчими документами юридичної особи, а також через представників юридичної особи [10].

Варто зауважити, що юридична особа, незалежно від її організаційно-правової форми, позбавлена можливості особисто реалізовувати власні права. Дана особливість обумовлена природою такого утво-

рення, а Закон України «Про виконавче провадження» не містить жодної згадки про можливість реалізації прав юридичної особи-боржника самостійно.

На думку Жильцова О.Л., під дієздатністю юридичної особи маємо розуміти її здатність своїми діями набувати цивільних прав та здійснювати їх, а також створювати для себе цивільні обов'язки та виконувати їх [11, с. 200].

Визначальна ознака дієздатності іноземної юридичної особи полягає в тому, що вона реалізується виключно у представницький спосіб. Зокрема, уповноважені особи, які діють від імені іноземної юридичної особи, здійснюють її права та обов'язки лише в межах повноважень, визначених відповідним документом. Іншими словами, представник іноземної юридичної особи діє в обсязі повноважень, наданих йому статутом, положенням, довіреністю чи іншим установчим документом. З вказаного випливає проблематика за якою виходить, що юридична особа, у тому числі й іноземна, самостійно не є дієздатною. Відтак, постає питання чи спроможне взагалі таке утворення брати участь в цивільних правовідносинах. Враховуючи правову природу юридичної особи, можна сказати що юридична особа, у тому числі іноземна, позбавлена можливості самостійно брати участь в цивільних правовідносинах. Водночас, погоджуючись із позицією Шишки О. Р. та Шишки Н.В., слід зазначити, що юридична особа не діє самостійно, а реалізує свою діяльність через інших осіб, які мають повноваження набувати для неї цивільні права та обов'язки, а також здійснювати їх реалізацію [12, с. 147].

Зазначений підхід фактично закріплений і в інших нормативно-правових актах. Як уже зазначалося вище, стаття 16 Закону України «Про виконавче провадження» передбачає участь юридичної особи у виконавчому провадженні виключно у формі представництва. Варто звернути увагу на те, що наведена норма фактично не ділить юридичних осіб на види, а формулювання дає підстави вважати, що мова йде як про юридичних осіб створених за вітчизняним законодавством, так і про іноземних юридичних осіб, створених за законодавством і на території іноземної держави. Інакше кажучи, правосуб'єктність

іноземної юридичної особи, як боржника в межах виконавчого провадження, реалізується виключно у формі представництва. Підхід до цього питання достатньо логічний та очевидний, адже за своєю природою обидва види утворень є однаковими, а відрізняє їх лише місцезнаходження та законодавство держав в яких вони були створені. Поділяючи думку Бичкової С. С., варто зазначити, що представництво у виконавчому провадженні є правовідношенням, у межах якого одна сторона (представник) здійснює у виконавчому провадженні права та обов'язки іншої сторони, від імені якої вона діє [13, с. 114].

Підхід законодавця до визначення дієздатності юридичної особи є доволі суперечливим, адже за такої регламентації логічним постає висновок про фактичну недієздатність юридичної особи без участі її представника. Якщо виходити з припущення, що юридична особа є недієздатною самостійно, виникає питання, чи може вона бути учасником цивільних правовідносин, зокрема боржником у виконавчому провадженні. З огляду на специфіку правової природи юридичної особи, у тому числі іноземної, вона може бути учасником цивільних правовідносин, зокрема у межах виконавчого провадження, проте лише за умови наявності уповноваженого представника. Відсутність такого представника фактично унеможливує участь юридичної особи у будь-яких правовідносинах.

До прикладу, згідно положень частини першої статті 73 закону України «Про міжнародне приватне право» іноземні юридичні особи мають право звертатися до судів України для захисту своїх прав, свобод чи інтересів [5]. Згідно положень статей 19 та 74 закону України «Про виконавче провадження» іноземна юридична особа, як боржник у виконавчому провадженні має право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність виконавця до суду, який видав виконавчий документ [10]. Отже, з системного аналізу вітчизняного законодавства видно, що іноземна юридична особа, на рівні з юридичними особами створеними на території України, має тіж самі права боржника в межах виконавчого провадження.

Деліктоздатність також є складником правосуб'єктності іноземної юридичної

особи. Цей елемент означає здатність юридичної особи нести відповідальність за вчинені правопорушення. Питання деліктоздатності юридичної особи є дискусійним, оскільки будь-яке правопорушення, як передумова настання відповідальності, здійснюється виключно внаслідок волевиявлення людини або групи осіб. Водночас, Цьомра В.Ю. зазначав, що воля юридичної особи формується і реалізується через уповноважених фізичних осіб [14, с. 68]. Тобто, постає питання доцільності притягати до відповідальності юридичну особу, у випадку коли саме порушення вчинила фізична особа-представник.

Відповідно до статті 77 закону України «Про виконавче провадження» під час виконання рішень стосовно іноземців, осіб без громадянства та іноземних юридичних осіб, які відповідно проживають (перебувають) чи зареєстровані на території України або мають на території України власне майно, яким володіють самостійно або разом з іншими особами, застосовуються положення цього Закону [10].

З аналізу наведеної норми можна зробити висновок, що іноземна юридична особа може бути боржником в розумінні закону України «Про виконавче провадження» і відповідно нести відповідальність за вчинені нею порушення. Зокрема, згідно з статтею 75 закону України «Про виконавче провадження»: У разі невиконання без поважних причин у встановлений виконавцем строк рішення, що зобов'язує боржника виконати певні дії, та рішення про поновлення на роботі виконавець виносить постанову про накладення штрафу на боржника – фізичну особу у роз-

мірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на посадових осіб – 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на боржника – юридичну особу – 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та встановлює новий строк виконання. У разі повторного невиконання рішення боржником без поважних причин виконавець у тому самому порядку накладає на нього штраф у подвійному розмірі та звертається до органів досудового розслідування з повідомленням про вчинення кримінального правопорушення [10]. Таким чином, іноземну юридичну особу, як боржника у виконавчому провадженні, може притягнуто до відповідальності у випадку вчинення нею тих чи інших порушень передбачених відповідним законодавством.

Підсумовуючи, можна сказати, що хоч поняття іноземної юридичної особи і не знайшло свого легального визначення у вітчизняному законодавстві, проте у певній мірі розкривається через законодавчо встановлені ознаки. Перш за все, ідентифікацію іноземної юридичної особи законодавець проводить за її створенням відповідно до права іноземної держави, поза межами території України. Разом з тим, іноземна юридична особа має власну правосуб'єктність, яка складається з правоздатності, дієздатності та деліктоздатності. Свою правосуб'єктність іноземна юридична особа реалізує виключно через уповноваженого представника. В межах виконавчого провадження іноземна юридична особа-боржник має такі ж права і обов'язки, як і юридична особа, створена на території України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Жорнокуй Ю. М. Проблематика конструкції «юридичної особи». Ознаки юридичної особи. Цивільна правосуб'єктність юридичної особи // Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с
2. Фролов В. Д. Правочиноздатність юридичної особи та її здійснення за цивільним законодавством України (цивілістичний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса. 2004. 20 с.
3. Остапенко Л.О. Проблемні питання цивільної правосуб'єктності юридичних осіб: теоретичний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11/2021. С. 210–213.
4. Цивільний кодекс Української РСР: Закон України від 18.07.1963 р. № 1540-VI. Дата оновлення: 01.01.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06#Text> (дата звернення 20.10.2025).
5. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. Дата оновлення: 23.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення 20.10.2025).

6. Юлдашев О. Х. Міжнародне приватне право: Академічний курс : підручник для студ. вищ. навч. закл. / Юлдашев О. Х. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – с. 528.
7. Фурса С.Я. Міжнародний цивільний процес України: навч. посіб. : практикум. / Київ: КНТ, 2010. 327 с.
8. Бичкова С.С. Цивільний процесуальний кодекс України [Текст] : науково-практичний коментар. Київ: Атіка, 2008. 840 с.
9. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.03.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, №№ 40-44, ст.356.
10. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення 20.05.2025 року).
11. Жильцов О.Л. Сучасний стан законодавчого регулювання правового статусу юридичних осіб публічного права в Україні. *Юридичний бюлетень*. Одеса. 2023. Вип.29. с. 197-203. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.29.22>
12. Шишка О.Р., Шишка Н.В. Волездатність юридичної особи: аномалії правової визначеності ЦК України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 146-149.
13. Бичкова С. С. Інститут представництва у виконавчому провадженні. *Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів*: зб. наук. пр. за результатами третьої міжнар. наук. практ. конф., м. Хмельницький, 14–15 черв. 2012 р. Хмельницький: Хмельниц. ун-т управ. та права, 2012. С. 113–121.
14. Цюмра В. Ю. До питання формування волі юридичної особи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4/2023. С. 66–69.

Дата першого надходження рукопису до видання: 11.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 08.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025